

[Economic institutes of capitalism. Firms, markets, relation contraction]. Saint Petersburg: Lenizdat [in Russian].

3. Davis, L. North D. (1970). *Institutional Change and American Economic Growth: A First Step towards a Theory of Institutional Innovation – Journal of Economic History*. Vol. 30. – 1. 131–149 [in Angliyan].

4. Oleinik, A. (2002). *Ynstytutsyonal'naia ekonomyka [Institutional Economics]*. Moscow: INFRA-M [in Russian].

5. Chugunov, I. (2009). *Biudzhetna systema v instytutsijnomu seredovyschi suspil'stva [The budget system in the institutional environment of society]*. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 11 (168), 3–11. [in Ukrainian].

6. Yaromich, S. , Didenko, A. (2011). *Instytutsijne seredovysche vzaïemodii biznesu i vlady [Institutional environment interaction between business and government]*. *Efektivnist' derzhavnogo upravlinnia [The efficiency of public administration]*. Vol. 26. p. 34-37. [in Ukrainian].

7. Kutsenko, T. F. (2002). *Biudzhetno-podatкова polityka [Fiscal policy]*. Kyiv: Kyiv National Economic University [in Ukrainian].

8. Lysyak, L. V. *Biudzhetna polityka u systemi derzhavnogo rehuliuвання sotsial'no–ekonomichnoho rozvytku*

Ukrainy [Fiscal policy in the state regulation of social and economic development of Ukraine] Kyiv: DNNU AFU [in Ukrainian].

9. *Zakon Ukrainy “Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini” vid 21.05.1997. [Law of Ukraine "About Local Government in Ukraine" from 21.05.1997]*. zakon4.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/> [in Ukrainian].

10. Krupka, M. I. (2008). *Rol' podatku z dokhodiv fizychnykh osib u formuvanni finansovykh resursiv Ukrainy [The role of tax from income of individuals in shaping the financial resources of Ukraine]*. In S. Yuriy. A. Desyatnyuk (Ed.), *Stanovlennia doktryny finansovoi systemy Ukrainy [Formation doctrine financial system of Ukraine]*. Ternopol: Economic dumka TNEU [in Ukrainian].

11. Ishakova, F. S., Gorobets, Y. S. (2007). *Opredelenye osnovnykh faktorov nalohovoho potentsyala [Determination of major factors of tax potential]*. *Rehyonal'naia ekonomyka: teoriya y praktyka. – The regional Economy : Theory and Practice*, 7 (46), 88-91. [in Russian].

УДК 332.122

О. Р. Кондра

старший викладач

Прикарпатського інституту імені М. Грушевського

Приватне акціонерне товариство

«Вищий навчальний заклад

«Міжрегіональна Академія управління персоналом», м. Львів

ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ

У статті розглянуто проблеми державного регулювання регіонального продовольчого ринку та удосконалено систему формування інституційно-організаційного забезпечення регіонального продовольчого ринку, що дозволило розкрити його характерні взаємозв'язки з інститутами регіональної інформаційної політики та ринковими і регуляторними механізмами економічного розвитку в процесі ринкової еволюції. Запропоновано напрями удосконалення інституційного забезпечення ефективного функціонування регіонального продовольчого ринку.

Ключові слова: регіональний продовольчий ринок, державне регулювання, споживачі, виробники, органи влади, інститути, нормативно-правові акти.

Kondra O. PROBLEMS OF INSTITUTIONAL SUPPORT OF REGIONAL FOOD MARKET

In the article the problem of state regulation of regional food market and improved system of Institutional and organizational support regional food market has revealed its characteristic relationships with regional institutions and market information policy and regulatory mechanisms of economic development in the market evolution. Directions improving institutional support effective functioning of regional food market.

Keywords: local food market, government regulation, consumers, manufacturers, governments, institutions, regulations.

Однією з головних причин кризових явищ на продовольчому ринку залишається недосконала і малоефективна система державне регулювання. На сьогоднішній день законодавча база щодо стимулювання та розвитку регіонального продовольчого ринку досить слабка. Державні органи влади діють автономно, орієнтуючись на вирішення своїх тактичних завдань, взаємодія між різними гілками державної та місцевої органами влади в сфері управління регіональним продовольчим ринком досить часто носить стихійний характер.

Дослідженням у цій сфері присвячена значна кількість наукових робіт таких учених, як Т. В. Гайдай, О. М. Могильний, І. Р. Михасюк, В. М. Філоненко, Г. В. Червко, В. В. Юрчишин та ін. На їх думку, сучасну систему органів державного регулювання в Україні, у тому числі в аграрній сфері, характеризують: формальна наявність атрибутів ринку; надмірна концентрація влади і власності в політичних, регіональних і галузевих олігархічних угрупованнях; домінування фінансово-промислової та адміністративно-управлінської еліти; консервація окремими державними структурами ознак віджилої

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

адміністративно-командної системи; недоступність для плідної співпраці з громадськими професійними організаціями та іншими інститутами громадянського суспільства; громіздкість і несвоєчасне реагування на радикальні зміни, що відбуваються в аграрній сфері [1-6; 8-9].

Проте недосконалість інституційного забезпечення функціонування продовольчого ринку на національному та регіональному рівнях потребує подальшого наукового пошуку шляхів вирішення цих проблем.

Метою статті є дослідження основних проблем державного регулювання та рекомендації щодо удосконалення інституційного забезпечення регіонального продовольчого ринку.

Ринок продовольства та його учасники не завжди в змозі самостійно регулювати процеси, пов'язані з здійсненням правових та господарських відносин між учасниками ринку, іноземними компаніями, населенням. Тому важливе місце в системі управління регіональним продовольчим ринком займають різноманітні інституції, зокрема державні структури та неурядові організації, інтеграційні об'єднання виробників та споживачів тощо.

В наукових дослідженнях під інститутами розуміють комплекс норм, що регулюють однорідні економічні відносини, як установи так і органи влади, які забезпечують застосування цих норм [5, с.56].

На сьогоднішній день ринки сільськогосподарської продукції, які є складовою продовольчих ринків, характеризуються дисбалансом високоефективного розвитку великотоварних конкурентоспроможних виробників та низьким рівнем ефективності виробництва середніх та дрібних виробників, значною часткою посередників на ринку та незбалансованою ціновою політикою на ринку. Означений аспект проблем знаходиться в площині регуляторної політики держави, зокрема на ринку яєць, молока, зернових, м'яса. В цих умовах органи державної влади повинні стати визначальною складовою інституційної структури інфраструктури продовольчого ринку (рис. 1).

Основною функцією виробничої інфраструктури продовольчого ринку забезпечення безперервності і безперебійності процесів, пов'язаних з доведенням продовольчої продукції від виробника до споживача. Виробнича інфраструктура на думку окремих науковців реалізується в таких видах економічної діяльності як заготівля, зберігання, транспортування, пакування, ремонтно-технічне забезпечення, агрохімічне і ветеринарно-санітарне обслуговування [3].

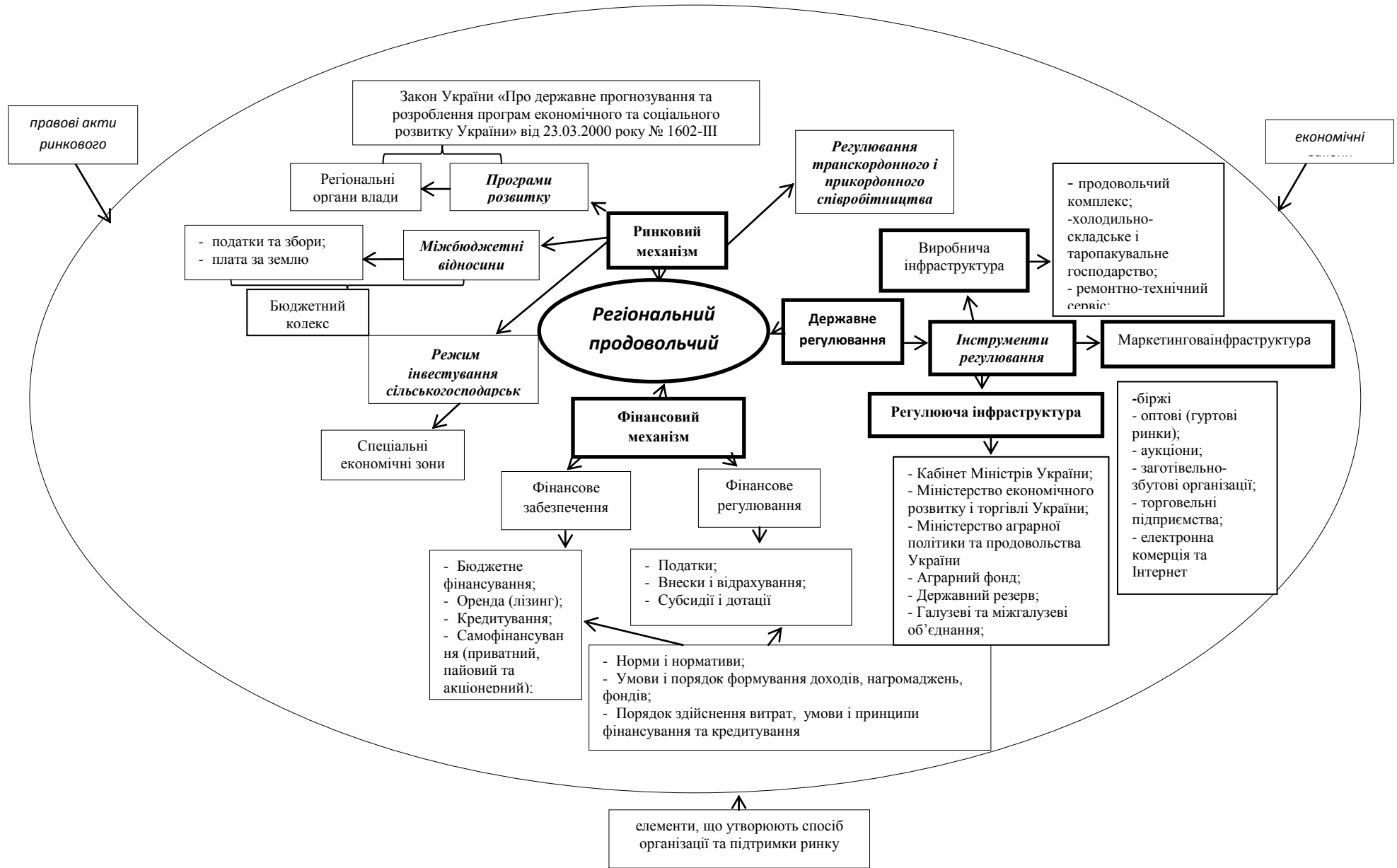
Маркетингова інфраструктура продовольчого ринку дещо переплітається з виробничою інфраструктурою, однак якщо проаналізувати системи розподілу продукції в продовольчому комплексі, і виключити аграрні підприємства, підприємства харчової і переробної промисловості, особисті господарства населення (що відноситься до сфери виробництва), то всі інші учасники комерційних процесів за каналами реалізації формуватимуть безпосередньо маркетингову інфраструктуру продовольчого ринку.

Необхідно зазначити, що з моменту проголошення незалежності України зроблено значні кроки в напрямку створення організаційно-інституційних засадах здійснення регуляторної політики на загальнодержавному та регіональному рівнях. До основних інструментів державного регулювання продовольчого ринку можна віднести податкову, бюджетну, цінову, фінансову, інвестиційну політику. З 14 грудня 2012 року основні завдання, функціональні обов'язки та права стосовно регулювання усіх питань розвитку аграрного та продовольчого ринку в Україні покладені на структурний підрозділ при Міністерстві аграрної політики та продовольства України – Департамент стратегії та економічного розвитку. При цьому міністерство, так само як уряд, може видавати власні нормативно-правові акти, які мають підзаконний характер.

Реалізація державної політики в сфері регулювання продовольчого ринку на регіональних рівнях здійснюється через органи місцевої влади та самоврядування, на які покладена функція контролю за виконанням правил торгівлі на місцевих продовольчих ринках, ветеринарних і санітарних правил, інших нормативно-правових актів, сприяння виділення ділянок під гуртові та місцеві ринки, інформаційна підтримка, забезпечення моніторингу цін тощо. Важливу роль в цьому процесі відіграють Департамент агропромислового розвитку обласних державних адміністрацій, районні управління агропромислового розвитку, міські та сільські ради. В сфері роздрібною торгівлі продовольчими товарами контроль за цінами на продовольчі товари здійснюють представники Державної інспекції України з контролю за цінами, Державної інспекції України з питань захисту прав споживачів та інші.

В країнах Європейського Союзу діє чимало інституцій, які займаються проблематикою управління продовольчим ринком. Законодавчо в країнах ЄС регулювання продовольчого ринку здійснюється в рамках реалізації спільної сільськогосподарської політики в 27 країнах-членах ЄС. В сусідній Польщі однією з таких інституцій, що виконує роль сполучної ланки агентства FADN (Farm Accountancy Data Network) є Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej (<http://www.ierigz.waw.pl/>), діяльність якого направлена на надання бухгалтерських даних з репрезентативної вибірки господарств FADN і національних центрів прийняття рішень, консультативних, науково-дослідних з подальшою передачею отриманих даних учасникам ринку, сільськогосподарським виробникам у вигляді окремих звітів та результатів порівняльного аналізу. Наукові інститути відіграють одну з визначальних ролей в системі інституційного забезпечення функціонування продовольчого ринку. Проведене дослідження підтвердило, що подібні установи є і в інших країнах ЄС.

Аналізуючи законодавчу базу України щодо забезпечення розвитку регіонального продовольчого ринку, нами було виділено основні базові законодавчі і нормативно-правові акти (рис.2).

Рис.1. Система формування інституційно-організаційного забезпечення регіонального продовольчого ринку

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

Рис.2. Нормативно-правове забезпечення розвитку регіонального продовольчого ринку*

*власна розробка автора

За період 2000-2013 в Україні було прийнято всього 148 нормативно-правових актів, з яких 26 дотаційного характеру щодо регулювання та розвитку продовольчого ринку (табл.1) На жаль, Україна з часів незалежності дещо відстала в законодавчому регулюванні системи збуту продуктів харчування. Так, для сільськогосподарських підприємств, які виступають основним джерелом сировинної бази харчової промисловості, до 2009 року не було прийнято закону, який регулював би ринок

сільськогосподарської продукції.

Лише 25 червня 2009 року був прийнятий Закон України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції», що стало логічним продовженням виконання Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2008 р. № 1447-р, згідно якого схвалено Концепцію Державної цільової програми створення оптових ринків сільськогосподарської продукції.

Таблиця 1

Кількість прийнятих нормативно-правових актів у розрізі окремих ринків в Україні у 2000-2013 рр.

№	Вид ринків	Нормативно-правових актів	
		Усього	У т.ч. дотаційного характеру
1.	Гуртові та роздрібні ринки с-г продукції	18	-
2.	Ринок зерна	77	10
3.	Ринок овочів	4	1
4.	Ринок картоплі	2	-
5.	Ринок цукру	18	7
6.	Ринок льону	4	1
7.	Ринок молока	10	4
8.	Ринок продукції тваринництва	12	3
9.	Ринок продукції птахівництва	3	-
10.	Всього	148	26

* - доповнено автором на основі [7, с.52-58]

В зазначеному Законі України чітко визначено інфраструктуру оптового ринку сільськогосподарської продукції як систему обслуговуючих структур, споруд, будівель, систем, мереж, ліній, служб, складських приміщень, сховищ, залів, площадок, павільйонів, обладнання, транспорту, під'їзних та внутрішніх шляхів, засобів зв'язку, що включені до проекту (бізнес-плану) організації діяльності юридичної особи у статусі оптового ринку сільськогосподарської продукції.

Враховуючи схожість умов реалізації та зберігання продукції, структуру продовольчого ринку з ринком сільськогосподарської продукції, доцільно було б на законодавчому рівні аналогічним чином розширити визначення інфраструктури продовольчого ринку, оскільки в постанові Кабінету Міністрів України від 9 червня 1999 року № 997 «Про оптові продовольчі ринки» дещо звужено визначено інфраструктура оптового продовольчого ринку як територія, на якій розміщується торговий центр з торговельним залом та мережею приміщень і споруд для доробки і забезпечення режимного зберігання продукції (сховища, склади, сортувально-пакувальні лінії, обладнання для охолодження продукції та спеціальний транспорт).

Сьогодні в провідних країнах Європейського Союзу, і в інших країнах, які успішно здійснюють міжнародну торгівлю продовольчими товарами та інтегруються в світовий економічний простір, приділяють більше уваги логістичним системам, інформаційному забезпеченню та підтримці тощо, що дозволяє здійснювати гуртову та роздрібну торгівлю на внутрішніх та зовнішніх ринках більш успішно.

Удосконалення інституційного забезпечення регіонального продовольчого ринку, на думку автора, має базуватися на підтримці споживачів та виробників через:

- створення умов для модернізації виробництва та збуту продукції за рахунок доступу до нових технологій, капіталу, методів управління;
- оптимізацію галузевої структури;
- заходи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності продукції за рахунок спеціалізації і концентрації виробництва;

- спрощення юридичних процедур та створення доступних для виробника каналів збуту продукції на закордоні ринки;

- управління ризиками, пов'язаними з виходом підприємств на міжнародний продовольчий ринок;
- контроль за дотриманням якості продукції;
- подолання негативного впливу процесів глобалізації на розвиток вітчизняних та місцевих ринків;

- створення гуртових ринків у великих містах на основі механізму прозорості, зрозумілості та надійності формування ціни на продовольчу продукцію та підтримка в розвитку мережі дрібнооптової і роздрібною торгівлі в маленьких містечках та селах;

- зростання ролі та відповідальності учасників гуртових продовольчих ринків у напрямі розвитку логістичних систем, спрямованих на покращення руху товарів від виробника до кінцевого споживача;

- зменшенням трансакційних витрат та ролі посередників на ринку продовольчих товарів з одночасним поширенням інноваційних технологій та зростанням ролі органів місцевого самоврядування у процесі розвитку регіонального продовольчого ринку;
- державний захист особистих селянських господарств;

- удосконалення Закону України «Про фермерські господарства» від 19.06.2003 № 973-IV, до якого внести зміни і пропозиції, де окремим селянським господарствам нададуть особливого статусу, а саме спрощення реєстрації та організації їх господарської діяльності, спрощення процедури отримання дозвільних документів, тощо.

Отже, перспективою розвитку інституційного забезпечення регіонального продовольчого ринку є взаємоузгоджена дія усіх його інститутів, спрямована на вдосконалення ринкової інфраструктури, розвитку підприємницької діяльності в виробничій сфері, зменшення частки посередників на ринку та їх впливу на формування цінової політики, формування прозорих грошових потоків, розвиток мережі гуртових ринків, біржової діяльності, кількості заготівельно-збутових пунктів, реорганізацію

існуючих маркетингових каналів збуту та підвищення інформаційної підтримки усіх учасників ринку.

Список використаних джерел:

1. Гайдай, Т. В. Інституційний аспект ринкового трансформування перехідних економік / Т. В. Гайдай // *Історія народного господарства та економічної думки України*. – 2003. – Вип. 35 – 36. – С. 34 – 35.
2. Гуменюк О. О. Інфраструктурне забезпечення функціонування агропромислового ринку / О. О. Гуменюк // *Інноваційна економіка*. – 2013.
3. Дейнеко Л.В. Методичні підходи до обґрунтування техніко-економічного стану інфраструктури продовольчого комплексу [Електронний ресурс] / Л.В. Дейнеко, Шелудько Е.І. Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/nacgosp/2009/Deineko_Sheludko.pdf
4. Державне регулювання економіки / І. Михасюк, А. Мельник, М. Крупка, З. Залога // *Підручник*. – К. : Атіка, Ельга-Н, 2000. – 592 с.
5. Мамчур В.А. Інституції державного регулювання ринку зерна в Україні / В.А. Мамчур // *Економіка АПК*, 2010. - №2. – С.55-61.
6. Могильний, О. М. Регулювання аграрної сфери / О. М. Могильний. – Ужгород : ІВА, 2005. – 400 с.
7. Павленчик Н. Нормативно-правове забезпечення діяльності оптових ринків сільськогосподарської продукції // Н.Ф.Павленчик // *Аграрна економіка*, 2013 р. Т.6, 31-2. – С. 52-58.
8. Філоненко, В. М. Сучасна концепція розвитку та управління АПК / В. М. Філоненко // *Теорія та практика державного управління*. – Х. : Магістр, 2004. – Вип. 9 : *Державне управління та місцеве самоврядування : тези IV Міжнар. наук. конгресу*, 26 лют. 2004 р. – С. 209 – 212.
9. Черевко, Г. В. Державне регулювання економіки АПК : навч. посіб. / Г. В. Черевко. – К. : Знання, 2006. – 339 с.
10. Юрчишин, В. В. Науково-методологічні та організаційні основи розвитку системи управління аграрним сектором економіки / В. В. Юрчишин // *Економіка АПК*. – 2003. – № 1. – С. 17 – 25.

References

1. Hayday, T. V. (2003) *Institutsiynyy aspekt rynkovoho transformuvannya perekhidnykh ekonomik* [Institutional aspects of market transformation of transition economies]. *Istoriya narodnoho hospodarstva ta ekonomichnoyi dumky Ukrainy*. Vol. 35 – 36, 34 – 35. [in Ukrainian].
2. Humenyuk O. O. (2013) *Infrastrukturne zabezpechennya funktsionuvannya ahropromyslovoho rynku* [Infrastructure software for the agricultural market]. *Innovatsiyna ekonomika*. [in Ukrainian].
3. Deyneko L.V., Shelud'ko E.I. (2009) *Metodychni pidkhody do obgruntuvannya tekhniko-ekonomichnoho stanu infrastruktury prodovol'choho kompleksu* [Methodological approaches to study the feasibility of the infrastructure food complex]. Retrieved from http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/nacgosp/2009/Deineko_Sheludko.pdf [in Ukrainian].
4. *Derzhavne rehulyuvannya ekonomiky* [State regulation of Economy]. Atika, El'ha-N, 592 [in Ukrainian].
5. Mamchur V.A. *Institutsiyni derzhavnoho rehulyuvannya rynku zerna v Ukraini* [Institutions of state regulation of the grain market in Ukraine]. *Ekonomika APK*, 2, 55-61. [in Ukrainian].
6. Mohyl'nyy, O. M. (2005) *Rehulyuvannya ahromoyi sfery* [Adjusting the agricultural sector]. *Uzhhorod : IVA*, 400. [in Ukrainian].
7. Pavlenchik N. (2013) *Normatyvno-pravove zabezpechennya diyal'nosti optovykh rynkiv sil'skohospodars'koyi produktsiyi* [Regulatory support of the wholesale markets of agricultural products]. *Ahrarna ekonomika*, Vol. 6, 52-58. [in Ukrainian].
8. Filonenko, V. M. (2004) *Suchasna kontsepsiya rozvytku ta upravlinnya APK* [The modern concept of development and management of APC]. *Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya*, Vol. 9: *Derzhavne upravlinnya ta mistseve samovryaduvannya : tezy IV Mizhnar. nauk. konhresu*, 26 lyut. 2004 r., 209 – 212. [in Ukrainian].
9. Cherevko, H. V. (2006) *Derzhavne rehulyuvannya ekonomiky APK* [State regulation of the economy APC]. *Znannya*, 339 s. [in Ukrainian].
10. Yurchyshyn, V. V. (2003) *Naukovo-metodolohichni ta orhanizatsiyni osnovy rozvytku systemy upravlinnya ahramym sektorom ekonomiky* [Scientific-methodological and organizational foundations of the system of agricultural sector]/*Ekonomika APK*, 1, 17 – 25. [in Ukrainian].

Науково-аналітичний журнал «НАША ПЕРСПЕКТИВА»

Видання висвітлює широке коло актуальних проблем, пов'язаних з науковою діяльністю, інформує про найважливіші події в науковому житті України, містить поради молодим науковцям, наукові та науково-популярні статті про різні аспекти розвитку особистості науковця та науково-педагогічного працівника, а також пізнавальні матеріали культурно-історичної тематики.

WWW.PERSPEKTYVA.IN.UA